

ЕКОНОМИЈА И САВРЕМЕНА ДРЖАВА

УДК: 338.2:339.9

Српска политичка мисао
број 2/2012.
год. 19. vol. 36.
стр. 93-124.

Оригинални
научни рад

Сретен Сокић

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

ЕКОНОМСКЕ ФУНКЦИЈЕ ДРЖАВЕ - ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И РЕГИОНИ*

Сажетак

Најновија светска економско-финансијска криза довела је разноврсне аспекте економије под неминовно критичко преиспитивање. Трагајући за узроцима кризе уједно се покушава одржавање свих преовлађујућих сегмената економије и друштвене организације. “Западњачка теорија” и владајући носиоци политичких одлука од самог њеног почетка (2007) почели су да примењују мере санирања најризичнијих појавних облика кризе (велике банке) и потстицања тражње. Пуне три године су прошле у покушају умањивања ефеката кризе а тенденција њеног увећања све више снажи своје изворе. Последњи покушаји у САД и Еврозони показују да преовлађује прагматизам. За наше тематско опредељење је најважније како се понашају бројни носиоци мера економских политика на међународном плану. Значи, осим мера у сфери националних економија (повећање буџетског дефицита, промене у сфери фискалне политике, стање државних дугова, у области социјалне

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

политике), посебно је значајно сагледавање нових процеса глобалних економских функција државе зарад нове фазе успостављања односа који на нов начин усмеравају компетенције државе у економији али и околности и збивања. Глобализација економије и политике се ту намеће као “светско земљиште” амбиција и реалности. У том контексту је и ово наше разматрање.

Кључне речи: економске функције државе, глобализације, економија националних држава, наднационална државност.

У овом тексту полазимо од генерално правилног и научно верификованог става да реформа државе треба да обезбеди, као акциони друштвени пројекат преображаја, оптимално ширење економских и развојних могућности, рационални и најшире прихваћени програм ка економски ефикасном социјалном друштву. Да непосредно, на квалитативно нов начин, омогући економско – својинско уређење друштва, преображај ка рационалним и другим неминовним у будућности функцијама капитала, за тржишну економију у којој не би била нарушена социјална права и развој демократије. Није дилема да овај нови пројекат треба да буде и носилац је друштвених захтева за индивидуалним слободама и отвореним друштвом. На националном културном, научном и другим сегментима афирмације. Да грађење нове државе¹⁾ сеже ка скоро свим порамма у којима се појављује у целини економског и друштвеног миљеа. Ради се о јединственим интенцијама реформских захвата (које требају да теже том циљу) на *националном, регионалном и глобалном нивоу*.

Савремене тенденције *економије света* исказују своје форме и развојне токове у широком наступу *глобализације и регионали-*

- 1) Тешко би било прихватити нове научне концепције без уважавања становишта лорда Кејнза о економским функцијама државе за које многи теоретичари тврде да су одређена актуелна не само за период светских криза већ и у будућности. За ову анализу је од значаја: „Држава ће морати да има водећи утицај, делимично преко свог пореског система, делимично утврђујући каматну стопу... Поред тога, не изгледа вероватно да би утицај банкарске политике на каматну стопу био сам по себи довољан да услови оптималну стопу инвестиција. Могу, према томе, да замислим... да је прилично опсежна социјализација инвестирања једино средство да се обезбеди приближно пуна запосленост, иако то не треба да искључи сваковрсне компромисе и начине на које би јавна власт сарађивала са приватном иницијативом... За државу није важно да преузме својину над средствима за производњу.“ У савремености се све више афирмишу економске функције државе у спољно-економској сфери. Тичу се неутуђивих функција на националном нивоу и отуђивих у економским пословима регионалног и интернационалног карактера. Истовремено, држава у својим економским функцијама, постаје гарант и непосредни учесник међународних економских токова, тако да представља националну полутопу оптимизације и економско развојне стабилности и у међународним токовима капитала. Ово је у перспективи неминовност за напредак цивилизације, за економски просперитет и растали и соцојално-економски прогрес.

зације. У овим процесима јавља се обиље функција које врше одређене институције а по свом карактеру представљају економске функције националне државе у прошлости. Економска савременост света је у одређеној, и то трајној, загонетној недоречености о токовима селења појединих економских функција које обављају националне државе на ниво одређеног степена интернационализације (капитала, управљања, берзанско-монетарних активности и понашања, банкарско-кредитних токова, понашање мултинационалних компанија и др.). Није тако давно било када су националне државе биле кључни субјекти у међународном економском поретку. Нови глобални и регионални економски поредак заснива (и засниваће) свој ентитет на обиљу самосталних функција. Али ослањајући се на државу, са новом позицијом и економским функцијама, која је незаобилазна у савременим процесима од институционализације до тржишних и других усмераваних економских токова (преусмеравање развоја, акумулације, производње...). Разноврсни покушају стварања неке нове мешавине класика, монетариста и неомонетариста, кејнзијанских концепција државе су највећа препрека ефикасном изласку из садашње светске економске и финансијске кризе.

У овим доминантним реалностима мора се тражити најефикаснији оптимални путеви изласка из садашњег хаоса везаног за место државе у економији. Научна мисао, с правом указује, да ове кардиналне дилеме нису само ствар државе и преовлађујућих системско - ситуираних политичких снага. Њена компатибилност се «мери» и са токовима и искуствима, системима и стратегијама која доминирају у смислу квалитета и ефикасности, резултата и будућности у светским искуствима. Премеравање тече уживајући све оригиналности материјалних могућности и практичних облика «кардиналних реформских захвата».

ШТА СА НАЦИОНАЛНОМ ДРЖАВОМ

Анализа глобалних и регионалних облика економије и тенденција капитала упућује на обиље институција и њихових карактеристичних понашања иза којих стоје цивилизацијске и антицивизацијске околности али које су оваплотиле државе, сагласно или изнуђено. Мада тенденције глобализације опредељују и карактер економске регионализације њихове форме институционализације се организују као пулсирајући облик економије и економског живота. Од седамдесетих година прошлог века јавља се научно кон-

ституисање међународне економије и у њој пројектовање одговарајуће државности са економским функцијама изван компетенција и позиције националне државе. На сцени је снажан наступ напр. европске економије, економије северне америке, азијске економије. У практичном економском и политичком животу јавља се обиље тенденција које представљају одузимање националног суверенитета држава у економији, спољно-економским односима, јавним финансијама и јавној потрошњи. Конкретно се то исказује и у најновијим понашањима “регионалних влада” у покушајима санирања најновијих последица (“дужничка криза”) светске економске кризе.

У овом веку наука и практика с, на самом почетку, сусрела са новом фазом глобалних и регионалних економских промена у смислу јачања неумитних јединствених токова и вредносних особености савременог тржишта. Штајнгер Манфред исказује да је незадрживо даље јачање мултидимензионалних процеса који стварају, умрежавају, проширују међузависност и размену широм света. Штиглиц упозорава (2006) да је позитиван учинак глобализације то што она отвара простор слободном унутрашњем и спољњем тржишту и објашњава друге њене предности и неминовности с тим да национална држава задржи *усмеравајућу и корективну улогу у друштвено – економском развоју*. Бек Урлих у својим анализама (2004) да једна земља не би смела своју судбину препустити неизвесностима глобалног тржишта и одлукама међународног капитала или пак свемоћним корпорацијама.

Када се узму у обзир и реални токови у економијама региона или у оквиру економских савеза између појединих земаља (регионалне интеграције, мултилатерални и билатерални уговори и др.), присуство моћних светских субјеката (на пр. Г8, Г20, “светске владе”...) онда се нужност промена суштине *економске државности* чини извеснијом. Сама архитектура функција националне државе бива редукована а у многим областима економског живота потпуно искључена. У савременим понашањима међународних интенција економије упућују се захтеви за редефинисањем постојећих економских функција националне државе, ново конституисање квалитативно нових државности. У области економских функција и економске снаге у овим најновијим променама леже и нове могућности, изазови, конфликтне ситуације ...

Милтон Фридман процењује значај националне државе и у будућности. Он истиче: не, ја не мислим да је *национална држава мртва*. *Напротив*, мислим да је свака идеја која нас гура у правцу Уједињених народа или Уједињене Европе, свеједно, чиста пропаст. Американци ни сада нису превише задовољни Уједињеним

нацијама. Има и све гласнијих ставова против Међународног монетарног фонда...

У томе контексту научних и практичних полазишта и односа према разноврсним концепцијама али, пре свега, токова збиље немогућа је универзализована комбинаторика везана за редуковање националних државности, која се представља као неминовност у светским размерама. Научно је нереална и евентуална оријентација ка идејама „нека цвета сто цветова“ али и пракси „диригованој“ из једног светског „центра“. Управо је она непосредно и темељно допринела садашњој светској економско-финансијској кризи, транзиционим ломовима и неуспеху промена.

У најмању руку ток развоја савремене светске економије ка будућности намеће преиспитивање оних економских функција државе које су сувишне, непотребне или спорне са аспекта садржаја и токова цивилизацијске економије, како глобалне, региона тако и сваке државе посебно. Опредељења за даљу изградњу и конституисање економски и пословно високо оспособљене државе са правом устврђују да се савремена изградња економија не заснива на пуким инструментима негације облика примене или форми усавршавања функција и компетенција државних функција у њеним токовима. Напротив, свидело се то или не господарима света, мора се заснивати на сталној тенденцији јачања тржишта и економских тржишних института и на њима засноване производње и развоја, интеграције у савремене токове светског тржишта и сложене токове интернационализације капитала. Али и институционалном организовању државе да “пропусти и оплемени” ове законите тенденције. У томе стратешком опредељењу процеси глобализације тек треба да се афирмишу.

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА - ЧИЊЕНИЦЕ И ВИЗИЈЕ

Савремена епоха овога века већ у првим годинама друге деценије показује се као темељно различита. Испољава се у свим сферама сивилизацијског тока. Тражи посебну примену анализе епохалних промена, али и научно објашњење (прихватање или оспоравање) нове реалности и развоја који се намеће као “гвоздена нужност” у будућности. *Нови “свет нација” није скуп “света свих нација”*. На делу су веома различити процеси, веома често супротстављени, али које ипак можемо анализирати и приказати са аспекта економских функција државе као два пола снажно изражених концентрисаних функционисања и одређења. Као глобал-

ни и национални али у бројним случајевима ипак јединствени пут преображаја ка модерној економији која је незамислива без новог целовитог концепта економских функција државе.

Најновије међународне путање носе са собом силе уједињавања, али и разједињавања. Садрже преовлађујућу будућност ако афирмишу неумитности процеса капитала који носе у себи потенцију безграничног просперитета и прави пут напретка. Веома често и посебне егоистичке интересе приказане као светски токови капитала. Уз истовремену наду у будућност “примену силе” као конститутивни и одређени ка “дисциплиновању” кроз ограничене ратове, посебне концепције овладавања земљама и регионима. Затим, сукобе или јединство домаћих могућности и међународних “погледа”, критерија и баријера прилагођавања. Скоро сва друштва су на “међународном фону” нужних прилагођавања и промена које веома често отворено намећу низ условљавања, а не ретко и одређених геостратешких интереса. Све у свему на сцени преовлађује отворени сукоб са националним идентитетом.

Истовремено се налазе, на овом путу у будућност, и још недовољно научно објашњене силе модерности. Теорија је застала на неимарима: Лорду Кејнзу, Шумпетеру у Фридману. Пред науком је изазов даљег теоријског пројектовања економије на “светском земљишту робне производње”, не задржавајући се на оптимизацији, теорији равнотежа, безразнско-банкарским мутација, покушаја конституисање ирационалних економских облика и односа заснованих на “теорији система”, нових садржаја појмова, аксиома и постулата економије, позиције и улоге тражње, прерасподеле дохотка, инфлације, незапослености. Речју, неопходна је нова апаратура економије а тиме и економских функција државе.

Модерни пут је историјски отворен, економски и научно незаустављив, али крцат и рационалним и ирационалним, мегаломанским и реалним, традиционалним и радикално новим ... ипак у неизбежном току. А у свету “сарадње и конфликта”, “универзализације и партикуларизма”, свету нових могућности, свету рушења баријера, у корист контролисаног новог поседовања сусрећу се нове димензије кључних светских процеса. На овом “брисаном простору” су и мере учинака капитала и емпиријски неекономских и субјективних мотива. Примене економске и војне силе произилази само из ригидности доминације. Опасности од наметања геостратешких и геополитичких интереса као преовлађујућих – једино могућих остају као велика опасност.

Испољавају се и неограничени путеви наднационалних и класичних институција глобалног надвлашћивања развијенијих

и силнијих. Законита економска глобализација изродила је посебан слој међународне бирократије која све више поприма нов вид исказивања своје (самосвојне) визије и модела владања светским токовима капитала, заједница, држава, култура, и низа других појава које се незадрживо распростиру светом. Међународне и регионалне институције стварају банке, фондове, новац и др. Ради се о елементима система привређивања и потрошње.

Током последње деценије прошлог века примењен је низ савремених стратегија ради промене економске и политичке слике света у име глобализације. Петер Ф. Дракер наводи и веома значајну економско-политичку стратегију глобализације везану за “зауостављање СССР-а и комунизма”, чија је реализација довела до распада “социјалистичког блока” и почетка и тока процеса “пост-социјалистичке” транзиције. Наравно, бројни су разлози и фактори који су такође служили остварењу овог циља. Ипак трновити пут “примене економске и војне силе” зарад доминирајућих идеја глобализације је далеко шири а остваривања њене визије показује се у безброј форми као наметнута од стране међународних организација и финансијских институција. Парадокс ових “усмеравања” у име глобализације су веома широког а у не малом броју случајева бруталног захвата. Интереси квазијекономских потрага за сировинама, обавијени у инервенције војне силе (НАТО), покушавају се прикрити “увођењем демократије”.

У новије време распрострањено је мишљење да је глобализација преузела синтагму “новог економског поретка”. Схватања су се афирмисала у различитим садржајима а “глобалистичке акције” још више. Бан Ки Мун полетно доказује да је глобализација манифест о порасту трговине, технологије и финансијских прилика, о сталном расту и повећаном утицају међународних, цивилних и друштвених актера, у глобалним операцијама транснационалних корпорација, у широком порасту међудржавних комуникација и размена информација, нарочито преко интернета, међудржавним преносима болести и еколошких утицаја и у повећаној интернационализацији извесних врста криминалних активности.

У претензијама ове врсте поставља се неизоставно питање који су то субјекти, институције и механизми глобалног уређења. На пример економије. Који је то институционални оквир за круцијалне методе усмеравања продукције, капитала, с токова светског тржишта? Како се доносе одлуке на глобалном нивоу а обавезују националне државе? Које су економске последице повлачења појединих држава са поља које су у економији биле класично државне (нпр. понашање држава из зоне евра у области монетарне

политике). Како се понашају националне државе које су пред испитивањем економских функција у области спољно-економских односа, финансија, кредитно-монетарне, банкарско-финансијске, финансијских тржишта и хартија од вредности, инвестиционе и низ других “својих” (до сада) компетенција? Затим, област јавних финансија и јавне потрошње.

У том контексту оправдано је поставити питање: који су то одређујући сегменти глобализације? У научним и стручним анализама најчешће се истичу: 1) стварање глобалних мултинационалних компанија, 2) финансијска глобализација и функционисање глобалних новчаних тржишта, 3) регионализација економије, 4) либерализација светске трговине - функционисање СТО (WTO), 5) светска информатизација, 6) светска размена научних информација, 7) стварање глобалне техничке, научне, финансијске и др. стратегије, 8) ширење делатности и јачање утицаја међународних организација, као и други регионални аспекти и нови интернационални процеси.

Глобализација у досадашњој примени различито се тумачи. Такође и њено поимање и категоријално одређење изазива обиље спорова. Теоретичари се, углавном, баве или постојећим појавним облицима глобализације које треба даље усавршавати или се задржавају на маргинама регионалних интереса или концепија оних земаља које имају статус богатих држава. Мало је мислилаца који разматрају глобализацију као нужни процес цивилизацијског економског, политичког, демократског, културног. Ми се опредељујемо за неминовност економске интернационализације која је неизбежно један од видова глобализације. Из критичког разматрања праксе глобализације велики број аналитичара извлачи закључак да се налазимо на почетку новог глобалног доба. Али наука још није дала прецизан одговор шта подразумева под овим новим цивилизацијским поретком, глобалним токовима односно особеностима епохе.

НЕМИНОВНОСТ НОВОГ ГЛОБАЛНОГ ДОБА

Ново глобално доба требало би да обезбеди значајне, па и пресудне могућности за високоразвијене земље Запада, али и за земље у развоју. Ради се и о веома значајном аспекту и задацима глобализма који ће радикално смањити растућу поделу “на оне који имају и оне који немају”. Остварење глобализма ће се мерити посебно смањењем “сиромаштва” које је последње деценије XX и у

првој деценији XXI века повећано више од 200 милиона људи. Али и целином и ефектима светске економије и максимизације “резултата” развоја цивилизације. У економским ефектима “богатства” итд. Бројне су и нове карактеристике које ће донети ново глобално доба у уређењу организације и фактора производње. Неминовне ће бити и промене “скломности ка потрошњи и подстицању инвестиција”, очекује се нови импулс “координација економских политике” националних држава које намећу захтеви глобалних токова али и заснивање “светске економске политике” и финансијских токова.

Ради се о таквој фази глобалног доба у којој ће, према проценама садашњих доминантних теорија и концепата, у мањој или већој мери, све земље света партиципирати у прогресивним активностима даљег развоја светске привреде, уз истовремено инсистирање на стратегији да либерализација трговине и страних инвестиција буде доступна свим народима и корисна за све земље света, а посебно за најнеразвијеније.

Према процени стручњака OECD, ново глобално доба ће омогућити да земље света које се данас налазе у сиромаштву остваре “знатно виши ниво материјалног богатства”. Стручњаци Секретаријата OECD предвиђају све чвршће везе између развијених и земаља у развоју: економије скоро свих земаља света заинтересоване су за интегралније економско-производно-развојно усклађивање, информацијско-менаџментско повезивање и координацију. Њихова веза може бити више него благотворна за предвиђен економски раст у међународним размерама, побољшање стандарда живота, елиминисање сиромаштва и унапређење “одрживог развоја”, заштите човекове околине и других економских ефеката који ће ојачати глобалну политичку стабилност, економски развој и “колективно-регионално” елиминисање епицентара политичке, војне, безбедносне, економске кризе.

Истичемо да треба изградити економско-социјалне механизме који ће створити веће благостање кроз глобализацију. Ако заговарамо да је феномен глобализације историјски неизбежан, онда се и економија региона и сваке земље посебно мора прилагодит тој будућности.

Можемо будуће процесе глобализације, условно, поделити на: а) политичке, б) спољнополитичке и в) економске, г) културну, д) еколошке и даље ка глобалном друштвеном уређењу. Подела је релативна јер су глобални токови испреплетани са неједнаком доминантном силом међуутицаја и са дисхармоничним фазама али уз стално обликовање међународног поретка и модерне државе са интернационалном самосталношћу. Наравно да је без јасних раз-

граничења и дефинисања саставних елемената истих немогуће емпиријски утврдити домете различитих димензија и начин и суштину остваривања.

Постоји безброј других различитих тумачења будуће глобализације када је у питању сфера парцијалне анализе. Пре свега сам термин глобализација више је магловит процес који упућује на згушњавање времена / простора и повећање међузависности у свету, него појам подложен недвосмисленој операционализацији.

У сфери демократског прогреса срце нове глобализације “са људским ликом” представља успостављање космополитске демократије, програма могућих краткорочних и дугорочних преображаја који се протеже од локалног, регионалног до глобалног нивоа. Нов пројекат стреми ревитализацији демократије на три нивоа. На нивоу локалних заједница, на нивоу националне државе и трећи ниво демократије је глобалан.

Савременост покушава да се супротстави доминацији најјачих и економски најснажнијих афирмацијом изворних основа глобализма се економском, социјалном и демократском провинијенцијом (о томе у посебном делу текста). Са аспекта предмета нашег истраживања слика међународних економско – финансијских токова односно економских глобалних односа и процеса никако није аутономна, организована на самоходним принципима и утицајима превасходно економско-вредносних “појединачних доприноса”.

Ипак снажење економски нужних токова глобализације захтевају промене у организацији “човечанства у целисти”. Обиље постојећих послова прекорачују “преко граница националне државе”. Економке функције државе су овде незамењив чинилац и имају пресудну улогу у стварању свих предуслова функционисања светског тржишта и економских принципа капитала у међународним размерама. *У овим токовима сусреће се низ државних економских функција и извршилаца на нивоу националне, регионалне и глобалне сцене без јасне идентификације и трајног или привременог разграничења оних активности које су од глобалног значаја.*

ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ СВЕТСКЕ ЕКОНОМИЈЕ И ПУТ ПРЕОБРАЖАЈА ЕКОНОМСКИХ ФУНКЦИЈА НАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ

Економска динамика глобалних процеса носила је са посебном енергијом и адекватним резултатима “на својим плећима” прву деценију овога века, а интензитет се појачао у овом нашем

времену. Професор Стиглиц је истакао надвладавање **противуречности глобализације** ценећи њену природу, форме и практично испољавање. “Стиглицов допринос посебно је везан за тржиште кредита са асиметричним информацијама. Он је доказао да је, у циљу смањивања губитака проистеклих из лоших пласмана банака, за банкарне боље да обрате пажњу на обим кредита, уместо да повећавају активне каматне стопе.” Као и друге бриљантне анализе које се односе на негативне процесе глобализације. Галбрајт је покушао да у свом делу „Економија у перспективи“ анализира и упореди „поједине економске идеје“ (А. Смит, Д. Рикардо, Џ.М. Кејнс, Маркс) посматрајући и њихову егзистенцију у садашњој политичкој и друштвеној пракси. Значи не само у време у коме су они стварали. У поменутом раду су изучавања и оног дела њиховог ствараштва које је у функцији и у савремености. Али не и са аспекта неминовних тенденција даљег развоја.

Обликовање нове глобалне политике указује на обиље потребних научних одговора, ставова, концепција. Остаје и оцена актуелне праксе: начин усмеравања њене нужне експанзије уз одлучујуће присуство “парцијалних економских правила игре”, као и политичких сила “многострукости и вишезначности”.

Сва ишчекивања и нужности промена имају се остварити и кроз присуство глобалне државе која је само један од актера различитих економских, демократских, мултикултурних, мултиектичних и других процеса. Унификација привредног развоја и неравномерни раст само су неке од противуречности међународних токова које су се испречиле као проблем пред међународне институције које морају имати садржаје државности са прецизним функцијама и делокругом.

Није више изненађење тврдња да ће се свака земља која “жели да напредује морати помирити с чињеницом да је светска привреда та која предводи”. Носи то са собом обиље различитих промена сопствених стратегија укључивања у токове модерне економије. Пракса тражења темељних националних формула је и питање стратешких одлука заснованих на реалним могућностима у свету “постсоцијалистичке транзиције”. Посебно у “гвозденом казету неразвијених”.

На овом “терену” цивилизацијских токова нема места за теоријске дијалоге и спорења. Они су битни али су тренутно ван економског и ширег значаја, ван резулата и ефеката. Посебно на спекулативно научно - филозофском терену разних теорија зависности, “ултраимперијализма” и њиховом утицају на међународни економски поредак односно “нови светски поредак” и др.

Реална и садашња економска глобализација намеће нужност оним “вољама избора” које растући токови “укљештују” у моћ колосалних капитала. Економски процеси нашег света нису и не смеју бити “сила и интерес најразвијенијих”, никако подела на “центар”, “полупериферију” и “периферију”. Али реалност је више него очигледна. Крцата је разноврсним “штаповима и шаргарепама” којих се тренутно поражени, уцењени, сиромашни, слаби и други у овој галаксији не могу отрести. Порука која се упорно понавља гласи: Ко жели да се у том новом свету повољно смести и да новим изазовима ваљано одговори, тај већ сада мора напустити старо понашање и прихватити игру коју свима намеће нови талас глобализације.

У овој деценији снажне су извесне скоковите турбуленције, али и универзације уз вртоглави ритам ка ставарању једне “светске привреде”, јединственог економског светског поретка. Њима претходи и доследно их прати читава поплава ”научних” студија, низа научних “школа” које анализу ипак усмеравају на путеве “игре глобализације”, облика критичког промишљања достигнутих резултата, оспоравања и “уздицања до неба” низа концепата. Доказује се да је релност управо “та једина формула” отвореног савременог света. Постоји и теоријска мисао, што је за сву похвалу, која заснива своје резултате на научно валидној критици актуелних глобалних процеса и токова. Заједно са њиховим последицама. Ова истраживања будно прате и нове глобалне концепције које нуде преуређење глобализације.

Теоријско-хипотетички и стварносно, поново се намећу питања којима би се пропитале следеће релације са аспекта међународног кретања капитала, савремених тржишних односа и појавних облика економске глобализације:

- а) привредни развој - проширена репродукција, стратешка дугорочна оријентација,- фактори производње,
- б) трошкови развоја - трошкови производње,
- в) улога односа “међународног и домаћег капитала”,
- г) функција и реална употреба иностраних кредита,
- д) шире потенције капитала (производно-техничко-технолошког, људског и природног) и његово садашње стратешко усмеравање ка јединству са глобалним економским и финаксијским токовима,
- ђ) оспособљавање националне државе (у смислу ефикасности, модерности, нове организације и др.) за међуна-

- родне економке послове и политику и начин интеграција се циљевима реализатора светског система економије,
- е) стварање светског усмеравање привредних, финансијских и социјалних токова и др.

Независно од практичних облика злоупотребе и погрешне примене глобализације, геополитичких и геостратешких интереса најразвијенијих економије и земаља нова глобализација носи снажнији талас у коме ће савременим светом владати садржаји логике капитала и економских закона и њихово усмеравање широког –јединомерног- квалитативног наступа.. Наравно, на светском тржишту које носи одгонетање и декодирање, условљава суштину вредносне основе производње и трговине, трагања за перманентним ширењем обима размене и убрзано тражење нових, интензивну акумулацију за убрзани раст и развој, монетарну експанзију и др. Мрежа глобализације која је све гушћа поред ових објективних планетарних процеса испољава и испољаваће и разноврсне *изгре предахитравања*, као и низ других савремених извора, стратегија и понашања које ће имати додатне економске ефекте и нову позицију, на пример снага финансијског капитала, сигурност оних који поседују одговарајући природни или људски капитал, самостално понашање мултинационалних компанија, економску самосталност регионалне поделе светске продукције, тржишта, инвестиција и др. Речју, у овим особностима нужних таласа глобализације намеће се будућа особеност економских процеса, токова, тенденција, односа. Испољава се као самосвојство безграничног просперитета капитала.

Да ли се отелотворују процеси глобализације као безграничног просперитета капитала и економске функције наднационалне државе

Најновије промене у конституцији и развоју индустријског и постиндустријског друштва, друштву научне производње, информатике, крупног капитала, значаја знања уз широке демократске и социјалне размере све се више афирмишу “као глобалне”. Широко и незадрживо наступају нове промене у свим областима живота и рада, не само у тржишним привредама високоразвијених земаља Запада. Многе средње развијене земље и земље у развоју на разне начине покушавају да се укључе у ове савремене промене модерне глобалне економије и других особености економских и привредних токова у свету.

Ради се о темељитим демократским, економским и економско-социјалним процесима, тенденцијама гигантских капитала,

интересима регионалних економских интеграција, наднационалних (мада понекада парадоксалних) цивилизацијских могућности.

Процеси глобализације немају само у виду капитал, профит, благостање у ширим цивилизацијским размерама већ и броје националне стратешке интересе. Уколико дође до постепене кулминације злоупотребе и употребе глобализације отвара се најзначајнија дилема ових процеса: да ли ће нови талас глобализације бити израз ових амбиција или начин организације око заједничких економских правила игре? Да ли ће нови глобални поредак бити јединствен или ће у њему доминирати нереалне амбиције које себе предтстављају као једино могуће, видљиве и мерљиве али у крајњој линији трагичне по капитал и будућност цивилизације.

С једне стране, то су неминовини процеси које прате посебни интереси готово свемоћних економски снажних држава. Но-ам Чомски, са правом, устврђује: Највећим делом двадесетог века Америка је била најдоминантнија економска сила - економски рат је претворила у моћно оружје, користећи дијапазон метода, од незаконитог ембарга до наметања правила Међународног монетарног фонда (за слабе)... У било ком сукобу, сваки учесник покушава да издејствује да се битка води оружјем које му пружа највише изгледа за победу. Ако желиш да стекнеш преимућство, играш своју најјачу карту. Најјача америчка карта је сила (геополитичка, војна, финансијска и др.), стога, ако можемо да установимо принцип да ће се светом владати силом, победа је наша. Ако се, с друге стране, сукоби решавају мирним путем, од тог имамо мање користи, пошто су наши противници на том пољу једнако добри или бољи од нас. Ређају се нове у овој деценији ново-старе стратегије САД-а и оцене њихове делотворности. Истовремено, са друге стране, свет "глобалним превидима" и силом "јачег" и различитих "стратегиских рачуница" срља ка све дубљим кризним токовима. Бројни "заробљени умови" покушавају да разреше квадратуру круга светске кризе даљим разарањем највиталнијих импулса економије. Претензије најачих продиру и надвладавају својим спољним политикама у међународне институције и интеграције.

Посебно се то манифестује у сфери спољне политике САД која има димензије "грађења држава" по мери владајућих интереса ове земље. Френсис Фукујама упозорава: логика спољне политике Америке након "11. септембра" довела је ову у дилему: или да преузме на себе одговорност за стање на плану управљања у slabим државама или да решење тог проблема препусти међународној заједници.

Будућност глобализације застаје пред искуствима и праксом истанчаних притисака и уцена (пример оцена понашања Израела, начин “убеђивања” признавања такозване независности Косова и Метохије и др.) али и најсавременије улоге војне и друге силе у светским и регионалним односима у чијој основи леже економски и политички интереси развијених. Њихово виђење трајања непресушних извора увећања својих националних капитала, геополитичких стратегија, политичке доминације, или утицаја постаје најснажније оружје уништавања економских и демократских потенција глобализације. Емпиријски показатељи су ту далеко битнији и релевантнији од изнетих тврдњи, опаски владајућих политика својих државних “опаски” и неких закључака који, или стварају, или сигурно воде у неизвесност, пораз могућности глобализације. Нова глобализација мора донети тријумф потенција насупротив политици “господара рата”, стратезима поларизација и творцима конфликта. Искуства и чињенице упозоравају на опасности даљег светског приближавања провалији економском кризом и војним конфликтима. Томе најсликовитије сведоче искуства како се остварују интереси развијених индустријских земаља у СР Југославији, Хрватској, Босни и Херцеговини, Ираку, Авганистану, Таџикистану, Туркменистану, Узбекистану, Палестини, Српском Косову и Метохији, и у другим земљама и регионима. Посебно примена стратегије и “пројеката обарања режима” који су против стратешких интереса развијених. Најновији пример Либије и начина “увођења демократије на њену територију”. Ова и оваква логика савремености далеко је од глобалних токова капитала и његових економских критерија.

Светски економски и политички поредак се налази пред изазовом покушаја злоупотребе националних амбиција и њиховог овладавања глобалним процесима цивилизацијског простора од стране једног броја најразвијенијих. На моменте и упорно доминирају интереси тзв. елитистичких организација (на пример: Савет за спољне односе, Билдерберг брупа, Трилатерална комисија ...). У сваком случају, све ралности насилног уређења света су са оне стране изградње јединаства глобалне економије и специфичне “светске државности”.

Светска “државност” је чињеница садашњости и будућности. Истина пуна променљивости и противуречност када се економске функције у питању. Манифестују се не само кроз међународне и регионалне институције државности јединственог светског организма већ и у форми покушаја да национални капитал, међународне економске интеграције и институције финансијског капитала у

токовима савременог света једновремено “комбинују” своје функционисање инкорпорирајући и (готово) (без)бројне игре интереса у јединство светског “система економије”. Овим се глобализација снабдева посебним садржајем космополитског идентитета који се употпуњује различитим моделима, сценаријима и другим матрицама које фаворизују селективне интересе у транснационалним размерама. Свет глобалне међузависности постаје пут фантомског нестајања и селења ка најбогатијим. Уместо испољавања стварне и увећавајуће вредности. Ипак засновано на богатству нација као облика премеравања савременог света.

Истовремено и на крајње нејасном фону је и присутна сила политичке доминације, афирмације недемократских форми и метода у политичкој сфери мултилатералних и билатералних односа. Ови облици организовања све се више удаљују од еволуцијских најсавременијих промена које намеће нужност глобалног – супранационалног. Подређеност “периферије центру” постаје врло присутан “пут” укључивања земаља света у процесе глобалног развоја цивилизације. Све више постаје својеврсни савремени опробани метод разарања “света нација” овладавањем њиховим богатством у име “новог светског поретка”.

Уколико се томе додају амбиције “преусмеравања” токова светског тржишта путем утицаја светске трговачко-берзанско-финансијске, кредитно-монетарне, армије бизнисмена, банкара, дилера, брокера, владиних бирократских службеника и др. као и свих оних сила капитала које зовемо екстремна зависност савременог једностраног капиталистичког организовања као круне детериторизације онда морамо бити свесни апокалиптичких потенција двадесет првог века.

Одговор на овакво схватање “универзалне цивилизације” интегрисана као наднационална држава, уз појавне облике “једнакости и униформности” су процеси снажења националних држава или држава као регионално “уређених” а јасно идентификованих у свим сегментима будућности. Јачање односа интеграције и регионалне економско-политичке организације па посредством њих укључивање у глобалне токове уз своје (“историјски чуване”) посебности постаје оригиналност више подручја света. Ово је најновија снажна полука једне из основа нове, радикално незадрживе, у размерама и снази неоспорне, међународне интенције изградње новог економског и политичког поретка света.

Ограничавање праксе и настојања интернационалне доминације “великих и богатих” у име нужности глобализације и будућности интренационализације капитала је појава једног новог пута

(истина тек у заметку) политичког и економског живота света. Наднационалном се са својим варијацијама глобалног подвлашћивања супротставља виталност региона света и националних држава.

Можда је овде место де се изложи и крајња сумња у заговорнике “мегаполитике прогреса” а да се “заговарачи” упуте на свет реалности и могућности будућег развоја. Посебно скрећемо пажњу на њихове досадашње узданице: доминацију финансијског капитала, изражена улога Мултинационалних компанија и трећег великог “играча” ММФ. Наравно ту су, последњих година, и европски облици функционисања банковних институција, као и финансијске “снаге” за обнову и развој.

Данас у већем делу човечанства није објашњена (научно и егзактно) већина вулгарних и стварних привида, шта су “геополитички, војностратешки, економско-технолошки и идеолошки” парадокси, а шта истина и будућност. Каква је савремена улога “мегагеополитичких” реалности и циљева? Или који су путеви и силе које “воде то геополитичко и геостратешко врзино коло”?

У савременим процесима стварања наднационалне инфраструктуре нове државе присутни су истовремено и други планови и амбиције, који са собом носе прерасподелу и преусмеравање светских токова капитала и политичке моћи, економске позиције и циљева високе стратегије, али и “праксу и облике” примене такозваног “врућег рата” или “крвавог решења криза” који нису створени спонтано већ врло усмерено и организовано.

Тамо где најмоћнији “упере прст”, војна сила се ангажује. Целина каснијих (одложених ефеката) *линија распрострања* које продужује, компликује и гомила противуречности води ка планетарном геополитичком и геостратешком врзином колу. У њему профитирају искључиво стратеги и организатори.

Ипак, међународно кретање и просперитет капитала јесте поновна квинтесенција изградње нових основа савремене тржишне економије и политичке демократије као круна нове глобализације у наступајућој новој реалности. Џ. Акерлоф и Р. Шилер у својој књизи “Животни дух” кажу: “Због тога, неопходно је да поново схватимо како капиталистичка економија – у којој људи немају само рационалне економске мотиве већ и животни дух – заиста функционише”.

РЕАЛНИ ГЛОБАЛНИ ТОКОВИ КАО ГЕНЕРАТОРИ КРИЗЕ - ЕКОНОМСКИ ПРОЦЕСИ И ПОЛИТИЧКИ ГОСПОДАРИ

Обиље је економских процеса са прогресивним и развојним потенцијима. На сцени је и нова међународна глобализација тржишта (робе, капитала, радне снаге, финансијских односа, новца и др.) и производње на принципима ефикасније алокације ресурса. Постоји и низ других тенденција које доносе ново међународно и међудржавно “поље” сарадње и интеграције у сложеним односима на савременом светском тржишту, с банкарско-берзанским јавним “тајнама” и готово апокалиптичним “искорацима у функцији нових постхладноратовских померања ка другачијој конфигурацији “света економије” и “света нација”.

Реални процеси упутили су глобализацију и на моменте, феномене и незаобилазне токове са захтевом за промене у организацији који носе са собом и конфликте, не само, са економским критеријима. Стварност је преправило спајање, препуштање, преузимање и стратешко удруживање глобалних предузећа из многих земаља. Последњих пола деценије прошлог века и деценију овога траје глобални рат мултинационалних компанија против економског суверенитета држава које су неизбежно доводиле до ограничавања њихових пословних и развојних усмерења (овај процес је крцат конвулзијама и противуречностима). Истовремено, економски циљеви ових компанија нису у складу са амбицијама земаља у којима су поједине филијале. Слични су односи и у релацијама економије региона и њихових економских циљева.

Мултинационалне компаније се упорно залажу за такве облике глобализације које не дирају у њихову свестрану сувереност. Оне су широки облик привредних и пословних агенаса високо функционалних у главним токовима светског капитала. Обзиром на стално усавршавање светских разумних токова економије **мултинационалне компаније** су постале **“бездржавне компаније”**. У њима је синтетизовано много тога што њихову специфичност конституисања чини снажном и у нашем времену незамењивом: **а)** високософицистирани и сложени утицаји, **б)** снага капитала, **в)** могућност креативних талената запослених у њима, **г)** начин употребе менаџмената, **д)** информационе основе управљања и руковођења, **ђ)** производно пословни “раскош“, **е)** техничко-технолошка доминација производње и услуга, **ж)** стандардизација и квалитет производа, **з)** начин понашања на међународном тржишту, **и)** квалитет и специфичност продора на тржишта највећих и најбогати-

јих земаља света, али и других земаља широм света, **ј)** богатство свих својих ресурса и друго.

Ново прожима глобалне токове у свим сферама продукције и живота, пословања и сарадње где се појављују мултинационалне компаније. У својој пуној целисходности и могућности сила капитала је ојачала транснационалност ових компанија на уштрб посебних интереса националних економија. Интернационализација капитала наметнула је овим компанијама глобални идентитет, пословну филозофију, инвестиционе циљеве и локацију новог проширења, даљи смисао развоја и понашања. Оне у савременим условима могу да послују било где у свету. Све је више “незаситивих” и расположивих тржишта. У свету промена ка огромним тржиштима мења се и основна оријентација бројних мултинационалних компанија. Јављају се нове. Јављају се са својим пословним центрима у великом боју земаља света. Целисходност постаје моћ капитала и његова производно-пословна структура а не интереси државе матице. То још више замагљује проблем националне контроле њиховог пословања.

Рални глобални токови израз су обиља противуречности. Ствара се један својеврсно нови “тобоган смрти”, економског подвлашћивања и политичке доминације. Ж. Ракочевећ упозорава; “Англо-америчко пројектовање и премеравање савременог света јесте одговор на изазове “бесплатног агрегата” интереса, поступака и претензија ... тзв. националних држава и државица које незаустављиво куљају из распаднуте Пандорине кутије”. Уз све то и нова пракса у понашању и стратегији ММФ-а, Светске банке, Европске банке и низа регионалних економских интеграција. У бриљантној књизи нобеловца (2001) Џ. Стиглица налазимо низ показатеља и анализа “противуречности глобализације”, “управљања глобализацијом” и других узрока који шире страх од глобализације у примени.

Стиглиц упозорава да су многе реалне чињенице показале да глобализација није “сила која је донела толико добра” да су многи докази “поколебали моћнике у њиховој визији глобализације”. Ипак је она донела присуство промена које имају превагу у светском економском и политичком поретку као и регионалном утицају. На сцени је нови облик и форма политике, науке и праксе чији је циљ остварење глобалних амбиција високоразвијених земаља запада у стварању “свога типа” међународног економског поретка. “Међународне бирократе” постају безлични симболи светског економског поретка “ који дискутују светска питања” и претварају их у одлуке које ће усвојити одговарајући облици интеграција.

Овим се мења међународни политички поредак и положај међународних глобалних институција. Наравно да ова понашања имају за последицу конституисање економија појединих региона и држава нација.

Бројни су угрожавајући фактори и негативне тенденције које прате савремену глобализацију. Низ је процеса и застоја у кључним сегментима системских, политичких, демократских и других промена нужних испољавања. Мало је аргумената који су употребљени против једне форме “цивилизацијског” нихилизма “који је увелико надмашио разорне учинке и импликације” притисака и економских уцена (ограничених ратова, блокада, “одлагања помоћи” и др.): “Ништа у животу људи и нација не постоји, или не треба да постоји, што није садржано у логичким алгоритмима, матрицама, архитектоници господара света”. Ипак је стварност и развој прожет другим токовима као неизоставна допуна и радикална исправка процеса заснованих на овим опредељењима.

У овим условима тешко је проценити допринос “господара света” и њихов утицај на распад блоковске поделе света који је произвео ујурбане (повремено и крајње убрзане) промене стратегије које су обухватиле и преусмеравање кретања робе и капитала са израженим регионалним амбицијама и концепцијама, али још израженијим и (чак) превасходним интересима појединих великих сила и “капитала” који њима доминирају. У том контексту могу се објаснити, или пак разумети снажни сурови продори утицаја и притисака, а ради корпорацијског, државног и међудржавног егзодуса капитала, затим борба за преузимање финансијских банкарских тржишта, енергетских (посебно извора нафте, гаса, рудног богатства) и других природних ресурса, борба за ексклузивна права интелектуалне својине и др. Затим, нова “регионална” отварања по основи “историјски потврђених пријатељстава и веза” и интереса за “заједнички” убрзани техничко-технолошки и економски развој. Посебно су значајни продори у привреди постсоцијалистичких земаља и потхрањивање њиховог некритичког отварања са циљем што брже интеграције у савремене тржишне и производне токове. Као да то није ствар првенствено економије.

Драматични догађаји који деценијама прате развојне процесе светске интеграције и дезинтеграције немају никакве везе с такозваним стварањем светске привреде, глобализације на принципима економске суштине капитала. Југоисточна европска драма остаје предмет даљих дубоких и стручних критичких анализа. Ипак је за сада јасно да је постблоковска светска економија у процесу стварања новог поретка с новом стратегијом интернационализације и

доминације. Многе државе су “изгубиле” своје економске и сваке друге ентитете. Велики је број националних економија које бесповратно ушле у “вагонете економског тобогана смрти” који је доминантан у светским размерама.

Ипак је синтетички изведен пут заједничких последица које су мање више временски различито трајале у појединим земљама. Наиме, учешће “појавних облика” глобализације у појединим земаља прате развојна колебања и одступања од стратешких опредељења. Посебно се ова реалност испољила наступањем светске економско-финансијске криза. Она је у глобалним токовима имала веома различите импликације на економије појединих земаља. Разноврсност утицаја испољавала се као ток класичне кризе: пад друштвеног производа, велики пораст незапослености, инфлација, пораст задужености према иностранству, економско-социјални крах читаве армије грађана и др. Најсиромашнији су, за сада, највише осетили дубину и оштрину кризе.

Узроци ове кризе, то је бар недвосмислено јасно, сежу непосредно у економије развијених земаља. Али и ка интернационалним појавама кризних епицентара. Мада узроци кризе нису “имали сталну адресу”, ипак их је немогуће замаглити. Као да се овде историја, како каже Хенри Кисинџер, није суочила са својим задацима. Џ. Акерлоф и Р. Шилер објашњавају “због чега је непознавање начина на који економија функционише довело до тога да се светска економија нађе у стању у коме се днанс налази- обележена сломом кредитних тржишта и претњом да се реална економија једноствено уруши”.

Овде је ток развоја интензивнијих глобалних процеса и њихова особина изузетно битни са аспекта како даље. Транснационални економски процеси глобализације светских кретања и односа посебно су интензивирани током неколико последњих година прошлог века. Јачали су у зависности од објективних нужности и услова које су одређивали асиметрични односи између добро организоване (у интернационалним размерама) групе богатих и осталих држава и региона. Универзални захват економских тенденција је широк, од структурних промена у светским размерама, успостављања савременог тржишта, одређеног нивоа заједничке економске и развојне политике, царинских, пореских и валутарних аспеката глобализације, уређивања глобалних односа индустријске, трговачке, финансијске, информационе, производне и технолошке стандардизације и др., па све до укључивања интелектуалне својине, инвестиционих правила, телекомуникација итд. Обиле је, укратко, процеса, организација и институција у функцији економске глобализације и тзв. “новог светског поретка”. Али се ипак

испољавео пресудан утицај најразвијенијих и њихових грабежљивих амбиција потпомогнутих безкомпромисним међународним организацијама и институцијама. Није тешко повезати остваривање ових амбиција и непосредне изворе светске кризе. Све то неодољиво упућује на закључак, који доказују егзактни показатељи и понашања, да је у пракси присутна примена вештог метода да се последице кризе “испоруче другој земљи и региону”.

Поставља се питање да ли је реално у овим условима засновати и афирмисати нову стратегију након минулих година снажног присуства актуелних тенденција и склоности ка кризи? Да ли је светска сцена спремна за једино могуће испољавање глобализације међународне економије са нужним променама, са ново-старим, координираним вредносним инструментаријем и са поделом “по природи ствари” економских функција државе на глобалном, регионалном и националном нивоу. Или, пак, подржати најављивање “козметичких” измена и површних вербалних промена ставова политичких и економских центара. ММФ и Светска банка су поставиле широк спектар мерила да се оцени куда иду реформе. То је на сличан начин урадила и Европска банка за обнову и развој, Европска Унија и сличне институције које имају одговарајућу улогу у регионалним усмеравањима економија. Много је питања и недоумица када су у питање самосвојства привреда националних економија и економске логике савремених тржишних односа.

Многи теоретичари постављају и друга питања везана за практику токова економије. Да ли привреде земаља света срљају у суноврат пропасти које носи садашња фаза глобализације или бележе прогресивне промене? Зашто већина касни у реформама које доприносе глобализацији? Зашто националне државности тешко “уступају” део освојених терена уплива у економске токове? Нижу се и друга питања и дилеме.

Све то намеће потребу прецизног пројектовања економских функција оних институција чији је карактер трајно национални.

УСПОСТАВЉАЊЕ ХИБРИДНОГ ТОКА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ СА ДОМИНА- ЦИЈОМ “НАЦИОНАЛНОГ ИНТЕРЕСА” ЕКОНОМСКИХ ФУНКЦИЈА ДРЖАВЕ

Пред скоро свим земљама света предстоје процеси прихватања или неприхватања нових садржаја за објективизацију доминантне улоге појединих високоразвијених земаља света, а посебно САД, као главних носилаца садржаја и облика глобализације. САД

су за време изборне кампање Била Клинтона поставиле задатак да остваре улогу архитекте новог света и да постану “фактор подршке позитивним снагама глобалне интеграције - економске, технолошке, политичке”. Очигледно да се од овог опредељења ескалирало ка претварању државних интереса у глобалне, уз арбитражну, а у најновије време готово самосталну одлуку о употреби војне силе НАТО-а за политичке притиске не презајући ни од војне употребе. Сдашња администрација САД и даље “афирмише” своје интересе по свету уз пресудну улогу НАТО-а. У свету се превазилазе границе економског глобализма. Све се више назире покушај наметања ванинституционалних “таласа” у којима се афирмише игра такозваних дипломатских и војних стратегија, блокаде и безбројних варијаната притисака у наметању појединачног или регионалног интереса као глобалног и будућег.

Односи у актуелним светским процесима глобализације су веома сложени. *Доминира, ово је већ оцена коју нико не оспорава, наметање политике САД и земаља окупљених у ту сврху.* Наука ове појавне утицаје на глобалне процесе објашњава веома егзактно. Синтеза се може исказати и на овај начин: “Глобализација типа 1, тј. одлука/не-одлука или деловање/не-деловање, што све карактерише глобалне оквири или глобалне намере, после пажљивог разматрања произилази да је пореклом из САД. То се односи на следеће чиниоце:

- а) Глобално активне гигантске корпорације: већина их је под контролом САД. Укључујући и део мултинационалних компанија. Многи гиганти ове врсте и оријентације су, као ИБМ, или Мајкрософт, истовремено и доносиоци одлука на глобалном нивоу и “творци међународних закона” по којима се понашају. Контрола се обавља углавном преко власништва капитала, али то можда и није од пресудног значаја. Цео безразноско-монетарно-државни аспект је готово судбински за њих важан, а под контролом је интернационалних облика пресудног утицаја САД. Оно што, такође, има велики значај јесте контрола САД над извозом осетљивих технологија, што се спроводи у складу са националним интересима Америке.
- б) Тела УН. Уједињене нације су контролисане од стране САД, или се УН остављају без подршке уколико не узму довољно у обзир интересе САД. Нека тела УН су у мери пресудној за њихово понашање контролисана од стране САД. То исто важи и за ММФ, Светску банку, али и за OECD и OSCE.

- в) НАТО и ЕУ су, или доминирани, или манипулисани од стране САД. На овај начин, САД користе три стуба своје доминације. Та три стуба су: 1. војно-технолошки обухват, 2. монетарно-индустријско-технолошки обухват, и 3. идеолошко-медијски обухват.
- г) Присуство “интересних сфера” и регионални утицај САД, као и утицај у билатералним облицима регулисане сарадње.”

Када су у питању ови наводи за сада је глобална доминација САД неоспорна. На крају, показује се да је само једна национална влада способна да делује глобално: Сједињене Америчке Државе. То међутим не значи да САД увек постижу своје (јавно) објављене циљеве. Као примери за ово могу да послуже промашаји код неких “црвених држава” (Кина, Кореја, Куба и др.) које се сада називају новим именом „државе од интереса”. Аргументи за ове тврдње налазе се у обиљу научних и стручних радова. Нису битније оспоравани. Нису изношени валидни докази супротне провинијенције. У не малом броју случајева се примењују и други утицаји на глобалне токове.

Обиље је глобалних понашања “службених и неслужбених” које користе “стратегију” пузајућег вишефазног и вишеслојног утицаја. На пример економских облика уцењивања и притисака које, по правилу, прве примењују САД, а затим међународне економске организације и институције. Ради се о новом схватању већ устаљених облика међународне доминације након што је постблоковска ера остала иза нас.

Бројне земље света, а међу њима и неке земље Европе, Азије и Африке, сусрећу се са значајним утицајем покрета и артикулације интереса који су усмерени против постојеће праксе и резултата глобализације. Аргументи су разноврсни и посебно изражени када је у питању покушај доминације у овим процесима појединих развијених земаља света изван Европе и могуће злоупотребе незадрживих светских токова за локални или регионални економски и политички интерес. Такође је присутно неостваривање циљева које предствалају суштину глобализације.

Јача улога *тзв. антиглобалиста* и из најразвијенијих земаља света. Џ. Стиглиц истиче: “протести у Сијетлу веома су поколебали моћнике у њиховој визији глобализације”. А шта тек рећи о чињеници да док у Давосу заседа Светски економски форум, у исто време отвара, у бразилском граду Порто Алегре, и одржава форум “сиромашних”. У Бразилу је око 100.000 учесника разгова-

рало на тему: “другачији свет је могућ”. Аниглобалисти покушавају да разобличе неке од аспеката у “дилемама” “светске владе” шта глобализација “треба да значи” и шта се “под њом подразумева” у будућности.

Јављају се све масовнији захтеви да је нужно ново глобално доба у којем ће, према проценама архитектата, у мањој или већој мери, све земље света партиципирати у прогресивним активностима даљег развоја светске привреде, уз истовремено инсистирање на стратегији да либерализација трговине, страних инвестиција и других фактора капитала буде доступна свим народима и корисна за све земље света, а посебно за неразвијене.

Остварење глобализма ће се мерити посебно смањењем “сиромаштва”. Сиромаштво се у првој деценији овога века даље алармантно повећавало да би почетком светске кризе попримило облик штампеда. Тенденција сиромаштва је све израженија у глобалним размерама. Према процени стручњака ОЕСД, ново глобално доба ће омогућити да земље света које се данас налазе у сиромаштву остваре “знатно виши ниво материјалног богатства”.

Схватање модерне економије и друштва, светских хоризоната повезаности кроз појаве “гвоздене нужности капитал вредности” упућује на потребу егзактнијег изучавања ко влада светским глобалним токовима. Да ли је то један, или неколико центара, или се усмеравање расипа на многе форме које карактеришу садашњу еру глобализације? Каква је улога свременог тржишта и који механизми и процеси владају на њему? У досадашњем делу текста истакли смо да неприкосновено место ипак припада бројним политичким и економским облицима утицаја на употребу нагомиланог капитала полазећи од геостратешких интереса, на функционисање “планетарне игре ртазмене”, међународно тржиште капитала и др. Није тешко закључити да је нужно преуређење институционалног организовања који усмеравају процесе глобализације у свременом свету. У тим околностима нужно је и конституисање “економије модерне државе”.

Трагање за “конститутивним елементима” и начину функционисања економије будућности превазилазећи “границе епоха” разрешиће бројне недоумице, питања и дилеме. Међу њима је и карактер улоге државе у националној, регионалној и глобалној економији.

ПРОШИРЕЊЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНЕ ЕКОНОМИЈЕ И УЛОГА НАДНАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ

Незадрживи светски процеси глобализације постају стварност већине са којима ће се сусретати светски токови капитала и економије земаља света. Овај економски незадржив ток тиче се, пре свега, потеребе промена досадашњег понашања развијених земаља и светских економско-финансијских и других токова. Оних који су одређивали “правила игре” уз истовремено потискивање вредносно-демократске и социјалне објективности и афирмисање контрадикција и изопачења. Глобалне светске процесе прати изградња претпоставки за настајање такозваног “*новог глобалног доба*”. У игри су разноврсни аргументи и критерији који најављују “велике промене”. У њима безусловно и неумитно настаје одређена форма нове државности – наднационалног државног апарата и политике.

У будућим сложеним и противуречним процесима глобализације показале се кључном и опредељујућом стварна позиција одговарајућег државног организовања поретка будућности. *Држава (као национална, регионална и светска) постаје незаобилазни носилац глобализације, пресудан чинилац реалног стања економије и социјално-економских основа неумитних промена.* Отуда је незадржив пут да националне државе, које су до сада биле пресудни фактор – “основни субјекти у међународном економском поретку”, прихвате нови оквир у коме ће се формирати наднационална државност са својим неприкосновеним правима и обавезама, овлашћењима и моћи. Економски поредак интернационалне “шеме и могућности” и економску афирмацију капитала (независно од регионалног и државног порекла) треба да успостави јединствено миље економских функција државе са циљем развијања и афирмације модерне економије. Више не задовољава аутономно и хаотично организовање (са недозвољеним политичким утицајем) економских институција економије (многи теоретичари је зову међународна економија). Стање на међународном тржишту капитала, међународном банкарству и кључним економско-финансијским процесима и механизмима, берзанском пословању, у светским инвестиционим токовима, берзанском пословању, са девизним тржиштима, ценама производа и услуга, заштитних царина и др. траже, пре свега разумевање економије и начина њеног регулисања и организовања.

Тенденције економског развоја, на почетку овога века, нешто су егзактније и конкретније јачале улогу економије региона, са већим овлашћењима регионалне државе у обављању низа функција и заједничких форми организовања. Снажила је, како смо већ сажето анализирали, регионализација на принципу унутрашње и међусобне глобализације у оквирима Европске Уније, Северноамеричке, Источноазијске уније и др. Ови и други региони ближи су изражавању већих и реалнијих могућности опстанка националних држава у будућности. Реалност је, за сада, више исказана као подела “сфера” у којој се регионални економски поредак наметнуо као додатни, незаобилазни, фактор будућих глобалних процеса.

Јасно је да део националног суверенитета у области међународних економских послова остаје сачуван али је пред нама време стварања глобално и регионално уређене економије.

Економске функције државе провинијенције се не могу више заобилазити у научном поимању адекватних облика глобализације. У том контексту јавља се неодложна потреба да разне врсте субјективног или државног уређења економије теоријски критички оценимо имајући у виду реалне потеребе, њихове стварне учинке и све друге критерије за заснивање економски рационалне и оптималне организације и функционисања. Није довољно само поћи од разних врста “прагматизма” које се појављује на свим нивоима организације и разматрање проблема оправданости постојања Широког успостављања модерне продукције и размене.

Обзиром на све контроверзе и противуречности које доноси мање – више функционална држава у свим економијама света битна карактеристика актуелног стања је како ослободити економске снаге прогреса и развоја а да им не буде сметња ревност државног захватања. Ради се о динамичним “сферама економије и економског понашања”, система и искустава. Али и пракси у којој се шири државно старатељство над обиљем издатака који представљају елемент друштвено-економског развоја али и, са економског становишта, употребе и смањивања акумулационог потенцијала дохотка. Ово су савремени процеси карактеристични како за локалне, државне, регионалне тако и за глобалне нивое организовања.

Бројни су слични проблеми, дилеме и начини прилагођавања јавних прихода карактеру, начину и компетенцијама државе у економији у перспективи. Државне економске функције сусрећу се са, не мање важним феноманом, присуства економије трошкова и адекватне контроле. Свака међународна и регионална интеграције има посла са начином доласка до средстава за обављање послова због којих је и основана а која омогућују задовољење бројних

функција. У актуелној примени су различита решења: од котизација-доприноса чланица, самостално прикупљање прихода на подручју интеграције и из других извора. Потребно је да сви ти модалитети буду укључени у целину јавне потрошње а аликвотни део треба да постане јединствена целине јавних финансија сваке државе (чланице те интеграције) посебно. То су неогуђиве економске функције државе у сом остваривању савремене улоге у односи инвестиција и потрошње.

На примеру Европске Уније можемо проследити нарастање проблема карактеристичних за раегионалне и глобалне токове а који су везани за финансирање функција и послова ових институција. Фомирање материјалних основа функционисања ЕУ производило је, од самог њеног оснивања, контраверзе, негативна реаговања, оспоравања. Али су се истовремено функције шириле (у смислу квалитета и квантитета) и повећавала ова врста јавне потрошње. “Сви би радо да примају подстицајна средства из буџета, али нерадо гледају на уплате доприноса у буџет ЕУ.”

Установљено је темељно начело финансирања јавних потреба у ЕУ. Главни приходи су из пореза на додатну вредност (ПДВ) земаља чланица у износу од 1,4%. Ту су и други извори (царине, од продаје пољопривредних производа и других трансакција).

Савремени појавни облици глобализације намећу низ других одговора и промена, које су, различите по свом карактеру, а тичу се прецизирања њеног даљег остваривања и постваривања у будућности. Један број дилема и неопходних развојних процеса разматрали смо у овој глави. Механизми ових процеса са аспекта будућности само смо назначили.

* * *

Није мали број теоретичара и аналитичара који, са правом, виде неминовност останка националних држава у времену нове глобализације полазећи од безброј политичких, социјалних, економских, културних, финансијских и других разлога. Готово је немогуће заобићи снагу аргумената и разлога који су везани за неминовност оптимизације националних економија.

Пред нама је нужност изградње нових садржаја глобализације. Тиме се отвара потреба за критичком анализом садашње праксе интернационалног сегмента економије, егзистенције кључних стратешких опредељења и стварних резултата, полазећи од усклађености са нужним савременим светским критеријима “планетарне игре размене”, нужним моментима и феноменима и другим процесима. Истовремено је не мање важан задатак оцена

актуелног стања интернационализације кроз утицаје економски моћних фактора који опредељују збивања и суштину светске глобализације производње и економије. Сада се овај утицај, углавном, концентрише у неформалним центрима економске и политичке моћи. Глобално друштво се мора ослонити на наднационална тела, одговарајуће уређење и регулисања (са снагом закона) токова. У областима економских функција ове потребе су још израженије. Њих прати незаобилазна нужност уређења глобалних јавних финансија и јавне потрошње у склопу институционалног обликовања и уређења. Прати их и ново конституисање и улога националне државе у оквиру овога дела јавне потрошње.

Ове свестране промене функција државе су вишеслојне и обухватне. Ту леже бројне сложености нашег истраживања и анализе. Није тешко критички оценити тенденције у сфери економског система, економске политике, јавних финансија, глобалних токова капитала и амбиција појединих економија региона, држава. Теже је уопштити цивилизацијско »комешање« на линији стварања рационалније, стручније и ефикасније државе, пројектовање њених модерних функција, нових делокруга и институционалних капацитета. Ради се о дубоким и темељним преудешавањима са »новим алаткама« које ће омогућити узајамно богаћење капитала, грађана, држава али на основи објективних могућности уз незаобилазно (законито) максимирање привредног и друштвеног прогреса.

Sreten Sokic

ECONOMIC FUNCTIONS OF THE STATE - GLOBALIZATION AND REGIONS

Summary

The latest global economic – financial crisis has inevitably led to a critical examination of various economic aspects. Searching for the causes of the crisis, there is also trying to maintain all prevailing segments of economic and social organization. Western “theories” and reigning holders of political decisions (2007) began to implement remedial measures of the riskiest forms of crises (large banks) and stimulating demand. The past three years have passed in an effort of reducing effects of the crisis, and yet tendency of its increasing even more strengthening its resources. The latest attempts in the U.S. and the Eurozone shows that pragmatism prevails. For our thematic orientation is the most important behaving of many carriers of economic policy measures at the international level. So, apart from measures in the sphere of national

economy (increasing the budget deficit, changes in the sphere of fiscal policy, the state of public debt, social policy) is especially important to understand the new processes of global economic functions of the state for the sake of establishing a new phase of relations which direct in a new way competence of the state in the economy, but also the circumstances. Globalization of the economy and politics is becoming a “global plot” of ambitions and reality. Our review is also in this context.

Key words: economic functions of the state, globalization, economies of nation states, supranational statehood.

ЛИТЕРАТУРА

- Адамовић Љубиша, *Интеграција и дезинтеграција светске привреде*, Савремена администрација, Београд, 1987.
- Аврамов Смиља, *Трилатерална Комисија*, ИГАМ, Београд, 2008.
- Бурда, М., Виплош, Ч., *Макроекономија*, Центар за либерално – економске студије, Београд, 2004
- Van Horne J. C., Wachowicz, J. M. *Osnove finansijskog menedžmenta*, Mate, Zagreb, 2002. - Б. Грбић
- Вукотић Веселин, *Макроекономски рачуни и модели*, ЦИД, Подгорица, 2001.
- Вулетић Веселин, *Глобализација – мит, или стварност*, Завод за издавање уџбеника, Београд, 2003.
- Галбрајт Џон Кенет, *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1978.
- Галбрајт Џон Кенет, *Доба неизвесности*, Стварност, Загреб.
- Друкер Петер Ф. *Посткапиталистичко друштво*, Привредни преглед, Београд, 1995.
- Jeze, Gastone, *Cours de sciences des finances et des legislations finacieres*, Paris, 1931.
- Кејнз, Џон Мајнард, *Опита теорија запослености, камате и новца*, Култура, Београд, 1956.
- Киндлебергер, П.Ц., Алибер, З.Р., *Највеће светске финансијске кризе, маније, панике и сломови*, Масмедиа, Загреб, 2006.
- Ковач, Оскар, *Платни биланс и међународне финансије*, МеКон, Београд, 1994.
- Ковач, Оскар, *Економија региона света*, Мегатренд, Београд, 2004.
- Laufenburger Henry, *Finances comparees*, Sirey, Paris, 1964.
- Манкју Грегори Н., *Принципи економије*, Економски факултет, Београд, 2007.
- Марковић Љубисав, Сокић Сретен, *Економија*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996.
- Наполеони Лорета, *Олош економија*, Хесперија Еду, Београд, 2009.
- Oates Wallas, *Fiscal Federalism*, Harcourt Brace Jovanovic, New York, 1972.
- Печујлић Мирослав, *Глобализација – два лика света*, Гутембергова галаксија, Београд, 2002.

- Krugman Pol R., Obstfeld, Maurice, *Међународна економија, теорија и економска политика*, Mate, Zagreb, 2009.
- Реинерт Ерик С., *Глобална економија*, Чигоја штампа, Београд, 2006.
- Rosen Harvey S., *Public Finance*, 7th Ed., McGraw Hill International Editions, New York, 2005.
- Samuelson Paul A., Nordhaus, D.W., *Економија*, Mate, Zagreb, 2000.
- Смит Адам., *Истраживање природе и узрока богатства народа*, Глобал Принт, Нови Сад, 1998. –
- Сокић Сретен, *Економија транзиције*, Завет, Београд, 2003.
- Сокић Сретен, *Капитал у економији транзиције*, Завет, Београд, 2005.
- Сокић Сретен, „Савремени процеси акумулације и принципа инвестирања”, *Српска политичка мисао*, ИПС, Београд, 3/2011.
- Сокић Сретен, „Савремене економске промене и развој демократских процеса”, *Српска политичка мисао*, ИПС, Београд, 4/2011.
- Сорош, Џорџ, *О глобализацији*, Самиздат, Београд, 2003.
- Soto, H., *Тајна капитала*, Masmedia, Zagreb, 2004.
- Фридман, Милтон, *Капитализам и слобода*, Глобал Бук, Нови Сад, 1997.
- Фридман, Милтон, *Слобода избора*, Global Book, Нови Сад, 1996.
- Фукујама, Френсис, *Грађење државе*, Филип Вишњић, Београд, 2007.
- Хајек Фридрих А., *Пут у ропство*, Global Book, Нови Сад, 1997.
- Хајек Фридрих А., *Кобна идеја*, ЦИД, Подгорица, 1998.
- Хилфердинг, Рудолф, *Финансијски капитал*, Култура, Београд, 1952.
- Hansen В., *La politique budgetary dans sept pays 1955 – 1965*, I i II, OECD, Paris, 1969.
- Џорџ Акерлоф, Роберт Шилер, *Животни дух*, Службени гласник, Београд, 2010.
- Штиглиц, Поцеф, „Идеологија и спотицање глобализације“, *Економска политика*, 05.11., Београд, 2001.
- Шумпетер Јозеф, *Капитализам, социјализам и демократија*, Култура, Београд, 1960.

Resume

In this paper we start from the generally proper and scientifically verified attitude that reform of the state should provide, as an action project of social transformation, the optimal expansion of economic and development opportunities, rational and widely accepted program to economically efficient social society. Modern tendencies of the *world economy* show their form and development flows in the broad appearance of *globalization and regionalization*. In this processes there is an abundance of functions performed by specific institutions that representing the economic functions of the national state in the past. The economic modernity of the world in particular, and to an ongoing, mysterious incompleteness flow of moving certain economic functions performed by the national state to a level of certain degree of internationalization

(capital, management, stock-monetary activities and behaviors, banking and credit flows, the behavior of multinational companies, etc.). Not so long ago when there were nation-states were the key actors in international economic order. New global and regional economic order is basing (and will be based) its own entity on the abundance of independent functions. But relying on the state, with the new position and economic functions, which is unavoidable in modern processes from institutionalization to the market and other guided economic flows (re-direct development, accumulation, production ...). Various attempts of creating a new mixture of the classics, the monetarists and neo-monetarists, the Keynesian conception of the state are the biggest obstacle to efficient exit from the current global economic and financial crisis.

Not a small number of theorists and analysts who, correctly, see the inevitability of nation-states to remain in a time of globalization, starting from a numerous of political, social, economic, cultural, financial and other reasons. It is almost impossible to bypass the force of arguments and reasons related to the necessity of optimizing the national economy. This article is just aimed to offer arguments for the development of attitudes that are in favor of redefining the economic functions of the national state.

* Овај рад је примљен 5. априла 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. јуна 2012. године.